

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.02.2018, sen. zn. 29 ICdo 30/2016, ECLI:CZ:NS:2018:29.ICDO.30.2016.1

Číslo: 40/2019

Právní věta: I. Výkonem práv spojených s nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona zásadně je jakékoli jednání, jež ovlivňuje insolvenční řízení právě proto, že jde o jednání „z titulu“ přihlášeného věřitele (účastníka insolvenčního řízení). II. Skutečnost, zda věřitel pohledávku přihlásil, případně s ní spojené právo vykonával v dobré víře, a jak závažné dopady na insolvenční řízení takový výkon práva měl, je pro posouzení, zda šlo o výkon práva spojený s touto nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona, nerozhodná. Tyto skutečnosti soud vezme v úvahu až při určování výše částky, již věřiteli uloží zaplatit do majetkové podstaty dlužníka, resp. jimi může ve výjimečných případech odůvodnit neuložení povinnosti podle § 178 věty druhé insolvenčního zákona. III. Řízení o incidenční žalobě podle § 178 insolvenčního zákona je řízením, v němž z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (§ 153 odst. 2 o. s. ř.).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.02.2018

Spisová značka: 29 ICdo 30/2016

Číslo rozhodnutí: 40

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Incidenční spory, Insolvence, Insolvenční řízení, Majetková podstata, Oddlužení, Zpeněžování

Předpisy: § 153 odst. 2 o. s. ř.

§ 178 IZ

§ 180 IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Krajský soud v Ústí nad Labem (dále též jen „insolvenční soud“) rozsudkem ze dne 23. 9. 2014, č. j. 45 ICM 4110/2013-46 (KSUL 45 INS 893/2010), uložil žalovanému zaplatit do majetkové podstaty dlužníka 70 000 Kč (výrok I.) a rozhodl o nákladech řízení (výrok II.) a o poplatkové povinnosti žalovaného (výrok III.).

2. Insolvenční soud vyšel z toho, že:

[1] Žalovaný podal dne 2. 2. 2010 vůči V. Z. (nynějšímu dlužníku) věřitelský insolvenční návrh,

jehož přílohou učinil přihlášku pohledávky č. P1 ve výši 342 000 Kč z titulu bezdůvodného obohacení, jež mělo spočívat v tom, že na základě kupní smlouvy o prodeji bytu („smlouvy o převodu vlastnictví bytové jednotky č. 1120/9“) ze dne 13. 5. 2009 přijal dlužník (prodávající) od žalovaného (kupujícího) kupní cenu, aniž následně převedl na žalovaného vlastnictví předmětného bytu (návrh na vklad do katastru nemovitostí byl zamítnut z důvodu generálního inhibitoria postihujícího majetek dlužníka v důsledku probíhajícího exekučního řízení). Dne 16. 4. 2010 rozšířil žalovaný přihlášku pohledávky o další příslušenství ve výši 27 902 Kč. Přihláškou č. P1 tak žalovaný uplatnil pohledávku v celkové výši 369 902 Kč (dále též jen „pohledávka“).

[2] Jako další věřitelé se do insolvenčního řízení vedeného Krajským soudem v Ústí nad Labem pod sp. zn. KSUL 45 INS 893/2010 přihlásili:

- Komerční banka, a. s., s pohledávkou ve výši 104 660,65 Kč,
- Společenství vlastníků jednotek pro dům Ch. čp. 1119 a 1120, J., s pohledávkou ve výši 32 010 Kč,
- S. Capital, a. s., s pohledávkou ve výši 8 953 Kč,
- C. ČR, a. s. (nyní BNP P. P. F. SA), s pohledávkou ve výši 55 219 Kč a
- R. Energie, a. s. (nyní i. E., s. r. o.), s pohledávkou ve výši 2 392,65 Kč.

[3] U prvního přezkumného jednání konaného dne 17. 5. 2010 popřeli žalobce (insolvenční správce) i dlužník pohledávku žalovaného do výše 322 784,30 Kč (zjištěna tak byla ve výši 47 117,70 Kč). Žalovaný podal 28. 6. 2010 žalobu o určení pravosti pohledávky, jež byla projednávána jako incidenční spor vedený u insolvenčního soudu pod sp. zn. 45 ICM 638/2010 (dále jen „žaloba o určení pravosti pohledávky“).

[4] Přípisem z 25. 6. 2010 (doplněným podáními z 14. 7. 2010 a z 30. září 2010) požádal žalobce insolvenční soud o souhlas se zpeněžením majetkové podstaty prodejem „bytové jednotky č. 1120/9 o velikosti 2+1 na parc. č. 2286 a 2287 v budově č. p. 1119, 1120, s podílem na společných částech domu a pozemku 514/14018, zapsaných na LV č. 3685 pro k. ú. a obec J., okres Ch.“ (dále jen „byt“), mimo dražbu nejvyšší nabídkce; znalec ocenil byt na 220 000 Kč. Soud vyhověl žalobci usnesením ze dne 1. 10. 2010, č. j. KSUL 45 INS 893/2010-B-18, „aniž by určil minimální prodejní cenu bytu“.

[5] Přípisem z 5. 10. 2010, došlým insolvenčnímu soudu 6. 10. 2010, vyjádřil žalovaný nesouhlas se znaleckým oceněním bytu, dokládaje prodeje podobných bytů ve stejném období za ceny ve výši cca 400 000 Kč. Navrhl zrušení usnesení insolvenčního soudu o povolení prodeje bytu mimo dražbu, jež odůvodnil nedostatečným uspokojením věřitelů a případnou škodou způsobenou jim i dlužníku, a prodej bytu za nejméně 300 000 Kč.

[6] Usnesením ze dne 26. 10. 2010, č. j. KSUL 45 INS 893/2010-B-24, insolvenční soud změnil souhlas se zpeněžením bytu tak, že jako nejnižší možnou kupní cenu stanovil částku 300 000 Kč.

[7] Na základě žádosti žalobce z 3. 10. 2011 změnil insolvenční soud usnesením ze dne 10. 10. 2011, č. j. KSUL 45 INS 893/2010-B-32, souhlas se zpeněžením bytu tak, že jako nejnižší možnou kupní cenu stanovil částku 220 000 Kč.

[8] K žádosti žalobce z 12. 9. 2012 změnil insolvenční soud usnesením ze dne 14. 9. 2012, č. j. KSUL 45 INS 893/2010-B-38, souhlas se zpeněžením bytu tak, že jako nejnižší možnou kupní cenu stanovil částku 180 000 Kč.

[9] Na základě žádosti žalobce z 20. 2. 2013 změnil insolvenční soud usnesením ze dne 6. 3. 2013, č. j. KSUL 45 INS 893/2010-B-41, souhlas se zpeněžením bytu tak, že za nejnižší možnou kupní cenu stanovil částku 150 000 Kč.

[10] Byt byl zpeněžen dne 12. 3. 2013 za 150 000 Kč.

[11] Usnesením ze dne 28. 3. 2013, č. j. 45 ICM 638/2010-174, jež nabylo právní moci dne 19. 4. 2013, insolvenční soud zastavil řízení o žalobě o určení pravosti pohledávky z důvodu zpětvzetí žaloby.

[12] Usnesením ze dne 24. 6. 2013, č. j. KSUL 45 INS 893/2010-P1-5, jež nabylo právní moci

dne 24. 7. 2013, insolvenční soud odmítl přihlášku pohledávky č. P1 a ukončil účast žalovaného v insolvenčním řízení.

[13] Projednávaná žaloba byla u soudu podána 27. 11. 2013.

[14] K 2. 4. 2014 činila hodnota pohledávek zjištěných v insolvenčním řízení 203 235,30 Kč, na účtu majetkové podstaty se nacházelo 153 792 Kč (dle průběžné zprávy insolvenčního správce aktuální v době před vydáním rozsudku insolvenčního soudu v projednávané věci).

3. Vycházejí z takto zjištěného skutkového stavu, insolvenční soud – poté, co dovodil, že na projednávanou věc dopadá § 178 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona), neboť žalovaným přihlášená pohledávka byla zjištěna ve výši nižší než 50 % přihlášené částky – konstatoval, že pro projednávanou věc je rozhodné, zda jednání žalovaného v průběhu insolvenčního řízení bylo výkonem práv spojených s nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona. Naopak případná dobrá víra žalovaného o tom, že mu náleží pohledávka v přihlášené výši, mohla být podle insolvenčního soudu zkoumána pouze v incidenčním sporu o žalobě o určení pravosti pohledávky; pro projednávanou věc není rozhodná.

4. Podle názoru insolvenčního soudu je zřejmé, že výkonem práv věřitele je již podání insolvenčního návrhu, podání přihlášky pohledávky, dispozice s ní, popírání přihlášek ostatních věřitelů, účast na schůzi věřitelů, hlasování na schůzi věřitelů či mimo ni, účast ve věřitelském orgánu, podávání řádných nebo mimořádných opravných prostředků. Žalovaný byl v insolvenčním řízení „navrhujícím věřitelem“ (správně insolvenčním navrhovatelem) s pohledávkou přihlášenou ve výši 369 902 Kč, ostatní věřitelé přihlásili pohledávky v celkové výši 203 235,30 Kč. Žalovaný se sice schůze věřitelů nezúčastnil, do procesu zpeněžování majetkové podstaty však zasáhl „vahou své pohledávky co do její výše“ a znalostí okolí (vlastnil sousední byt) v období od 1. 10. 2010 do 12. 3. 2013.

5. Insolvenční soud dovodil, že pohledávka žalovaného coby „navrhujícího věřitele“ byla v insolvenčním řízení „dominantní“ a jeho postavení bylo odlišné od postavení ostatních věřitelů, neboť znal prostředí, ve kterém byl zpeněžován majetek dlužníka. Sám chtěl před zahájením insolvenčního řízení předmětný byt koupit a stavěl se do role osoby znalé výše kupní ceny, za jakou jsou byty obdobné předmětnému bytu v jeho okolí prodávány. „Proto jeho zpochybnění ceny, určené znaleckým posudkem, vedlo soud k obezřetnosti, zejména pokud vznesl věřitel argumenty ohledně způsobení škody ostatním věřitelům. (...) Pokud žalovaný vystupoval v řízení se znalostí věci a s největší pravděpodobností zamezil zpeněžení bytové jednotky za minimální cenu určenou znaleckým posudkem, tj. 220 000 Kč, když v počáteční fázi prodeje zájemci byli, šlo dle názoru soudu o výkon práva, který ovlivnil řízení, a to negativním způsobem nejen pro samotného navrhujícího věřitele, ale pro všechny věřitele.“

6. Výkonem práva z pohledu § 180 insolvenčního zákona je podle názoru insolvenčního soudu každé jednání, které je způsobitelné ovlivnit podstatnějším způsobem insolvenční řízení. Účelem tohoto ustanovení je totiž snížení vlivu věřitelů držících nadhodnocené pohledávky na průběh insolvenčního řízení a zamezení zneužívání jejich postavení. Jednání žalovaného v projednávané věci vedlo k prodloužení insolvenčního řízení a „nelze argumentovat, že to byla usnesení soudu, kterými bylo řízení protahováno, neboť došlo několikrát ke změně pokynů ohledně nejnižší ceny“.

7. Insolvenční soud uzavřel, že v projednávané věci byly splněny podmínky pro uložení sankce podle § 178 věty druhé insolvenčního zákona, avšak měl za to, že žalovanému nelze uložit povinnost zaplatit do majetkové podstaty celou výši popřené pohledávky, nýbrž jen rozdíl, o nějž byla majetková podstata zkrácena při zpeněžení bytu, tj. 70 000 Kč (namísto výtěžku ze zpeněžení ve výši 220 000 Kč dle znaleckého ocenění bylo dosaženo výtěžku 150 000 Kč).

8. K odvolání žalovaného Vrchní soud v Praze v záhlaví označeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu o uložení povinnosti žalovanému zaplatit do majetkové podstaty

dlužníka 322 784,30 Kč zamítl (první výrok), a rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (druhý výrok).

9. Vyšel přitom (nad rámec zjištění učiněných insolvenčním soudem) z toho, že:

[1] Žalovaný se nezúčastnil přezkumného jednání ani schůze věřitelů, nepopřel žádnou z pohledávek ostatních věřitelů ani nehlasoval mimo schůzi věřitelů. Působnost věřitelského výboru vykonával v insolvenčním řízení insolvenční soud.

[2] Usnesením č. j. KSUL 45 INS 893/2010-B-18, tj. v pořadí prvním rozhodnutím o udělení souhlasu se zpeněžením majetkové podstaty mimo dražbu, souhlasil insolvenční soud s prodejem bytu za minimální cenu 220.000 Kč (zjištění insolvenčního soudu, že tento souhlas neobsahoval určení minimální ceny, nemá oporu v provedeném dokazování).

[3] Žalovaný v nesouhlasu s provedeným oceněním ze dne 5. 10. 2010 uvedl, že pro účely dědického řízení byl byt oceněn na 400 000 Kč a on sám za něj zaplatil na základě kupní smlouvy 360 000 Kč. Obdobný byt byl ve stejné budově prodán dne 3. 2. 2010 za 400 000 Kč a na internetových stránkách realitní kanceláře se obdobné bytové jednotky v téže lokalitě nabízely za dvojnásobek částky, na kterou byl předmětný byt oceněn (tato tvrzení žalovaný doložil listinami). Namítal, že prodej bytu za minimální cenu 220 000 Kč poškozuje věřitele i dlužníka, a navrhoval zpeněžit byt buď ve veřejné dražbě, nebo mimo dražbu, avšak nejméně za 300 000 Kč.

[4] Usnesením č. j. KSUL 45 INS 893/2010-B-24, tj. v pořadí druhým rozhodnutím o udělení souhlasu, stanovil insolvenční soud jako nejnižší možnou kupní cenu 300 000 Kč s odůvodněním, že žalobcem navrhovaná kupní cena 220 000 Kč by nedosáhla částky potřebné k minimálnímu 30% uspokojení věřitelů v rámci oddlužení.

10. Odvolací soud přitakal insolvenčnímu soudu v tom, že v případě žalovaného byly splněny podmínky aplikace § 178 věty první insolvenčního zákona, neboť pohledávka žalovaného byla zjištěna pouze do výše 47 117,70 Kč, což je méně než 50 % přihlášené částky (369.902 Kč).

11. Podle názoru odvolacího soudu však v souladu s § 180 insolvenčního zákona nelze žalovanému uložit povinnost podle § 178 věty druhé insolvenčního zákona, jelikož v průběhu insolvenčního řízení nevykonával práva spojená s nezjištěnou pohledávkou.

12. S poukazem na důvodovou zprávu k insolvenčnímu zákonu (vládní návrh insolvenčního zákona projednávala Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve svém 4. volebním období 2002 – 2006 jako tisk číslo 1120) a na usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 7. 2013, č. j. KSUL 77 INS 3582/2008, 1 VSPH 318/2009-P19-21, odvolací soud konstatoval, že účelem právní úpravy zakotvené v § 178 a § 180 insolvenčního zákona je předcházení účelovým manipulacím s přihláškami pohledávek za účelem posílení vlivu věřitelů na schůzi věřitelů a ve věřitelských orgánech. Ustanovení § 180 insolvenčního zákona upravuje možnost věřitele vzdát se do doby zjištění přihlášené pohledávky výkonu práv v insolvenčním řízení s ní spojených a předejití možným, ze zákona plynoucím, sankcím neodpovídajícího uplatnění pohledávky v insolvenčním řízení. Toto ustanovení však nelze vykládat tak, aby věřitele pohledávek, které jsou dosud více než z poloviční výše sporné nebo ještě ani přezkoumány nebyly, vedlo ve svém důsledku k procesní pasivitě a rezignaci na jakýkoli výkon práv spojených s jejich pohledávkou či s její nezjištěnou částí.

13. Z § 178 až § 180 insolvenčního zákona podle odvolacího soudu předně plyne, že je lze aplikovat jen vůči věřitelům, jejichž pohledávky se pravidelně zařazují na pořad přezkumného jednání (§ 190 a násl. insolvenčního zákona). Výkonem práv věřitele spojených s nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona, jež podmiňuje uložení povinnosti věřiteli zaplatit částku podle § 178 věty druhé insolvenčního zákona, je pak toliko výkon práv věřitele ve věřitelských orgánech a dále výkon takových práv, která mohou vést k posílení jeho vlivu ve věřitelských orgánech.

14. Takovým výkonem práv je dle názoru odvolacího soudu zejména (aktivní) hlasování věřitele na schůzi věřitelů (§ 50 insolvenčního zákona) nebo (pasivní) účast věřitele na této schůzi, byla-li rozhodná pro dosažení potřebného kvóra či pro výsledek hlasování, činnost věřitele ve věřitelském výboru (§ 58 insolvenčního zákona) nebo jako zástupce věřitelů (§ 68 insolvenčního zákona), měl-li takový výkon práva nikoli zanedbatelný význam pro další průběh a výsledek insolvenčního řízení.

15. Naopak za výkon práva věřitele spojeného s nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona nelze podle odvolacího soudu považovat zejména podání insolvenčního návrhu, přihlášky pohledávky včetně dispozice s ní ani podání určovací žaloby ohledně popřené pohledávky.

16. Odvolací soud zdůraznil, že žalovaný, jenž byl insolvenčním návrhovatelem, se následně nezúčastnil schůze věřitelů, ani jako věřitel v průběhu řízení o ničem nehlasoval. Jeho návrh jiného způsobu prodeje bytu či vyšší minimální prodejní ceny nelze podřadit pod výkon věřitelských práv dle § 180 insolvenčního zákona, jelikož sdělit soudu informace zpochybňující ocenění bytu a učinit tomu odpovídající procesní návrhy může kterýkoli účastník insolvenčního řízení, nikoli jen věřitel s přihlášenou a přezkoumávanou pohledávkou (mohl tak učinit např. věřitel s pohledávkou za majetkovou podstatou či sám dlužník).

17. Nadto bylo toliko na úvaze insolvenčního soudu, jak s informacemi obsaženými v podání žalovaného naloží. Zohlednil-li je při svém rozhodování a bez dalšího šetření či svolání schůze věřitelů podle nich změnil svůj souhlas se zpeněžením, nelze to přičítat k tíži žalovaného. Z odůvodnění usnesení o změně souhlasu přijatého po obdržení přípisu žalovaného se nadto podává, že soud vycházel z vlastního posouzení situace (nedostatečné výše uspokojení věřitelů).

18. Do dalšího průběhu insolvenčního řízení již žalovaný nijak nezasahoval a za jeho délku a výtěžnost jej nelze činit odpovědným, jelikož neměl žádný podíl na tom, jak a kdy insolvenční soud vydával nové souhlasy se zpeněžením, v nichž snižoval (k návrhům žalobce) nejnižší cenu, uzavřel odvolací soud. Dodal, že úvahy insolvenčního soudu o majoritě pohledávky žalovaného, jeho výlučné znalosti prostředí, koupěchtivosti zpeněžovaného bytu a vystupování jako osoby znalé místních prodejních cen bytů nejsou pro posouzení věci významné a závěr insolvenčního soudu o tom, že žalovaný „s největší pravděpodobností“ zamezil zpeněžení bytu minimálně za cenu určenou znaleckým posudkem, jelikož v počáteční fázi prodeje zde byli zájemci o jeho koupi za znalcem stanovenou cenu, je spekulativní a nevyplývá z provedeného dokazování. Konečně insolvenčnímu soudu vytkl i to, že se při stanovení výše částky, kterou žalovanému uložil zaplatit do majetkové podstaty dlužníka, nezabýval okolnostmi přihlášení a přezkoumání pohledávky, jak mu ukládá § 178 insolvenčního zákona.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

19. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, opíraje jeho přípustnost o § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), uplatňuje dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř. a navrhuje, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení, případně jej změnil tak, že se rozsudek insolvenčního soudu potvrzuje.

20. Dovolatel má za to, že dovolání je přípustné, jelikož „se buď odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe odvolacího soudu (tedy interpretuje tuto praxi chybně), věc nebyla v rozhodovací praxi odvolacího soudu dosud řešena nebo má být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak“. Rozhodnutí odvolacího soudu spočívá podle dovolatele na nesprávném právním posouzení otázky, zda výkonem práv spojených s „nezajištěnou“ pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona je myšlen toliko výkon „práv spojených s výkonem hlasovacích práv nebo i jiné jednání věřitele s nezajištěnou pohledávkou v rámci insolvenčního řízení“.

21. Podle dovolatele odvolací soud provedl příliš restriktivní výklad uvedeného ustanovení.

22. Demonstrativní výčet jednání, jež podle odvolacího soudu nepředstavují výkon práv věřitele ve smyslu citovaného ustanovení (podání insolvenčního návrhu, přihlášky pohledávky, určovací žaloby), plyne podle dovolatele ze samotného znění zákona, neboť bez jejich učinění by se daná osoba ani nemohla stát věřitelem. Nepostižitelnost jednání, jehož se dopustil žalovaný, však z textu zákona nijak dovodit nelze.

23. Dovolatel má za to, že žalovaný ovlivnil průběh insolvenčního řízení svým nesouhlasem s prodejem bytu za znalcem stanovenou minimální cenu. Jeho námitky měly větší váhu než případné námitky jiných osob, neboť je podával „prostřednictvím insolvenčního rejstříku“ a fakticky jimi deklaroval nesouhlas s postupem insolvenčního soudu a insolvenčního správce, přičemž „pokud mu v daném případě nepřísluší opravný prostředek proti rozhodnutí insolvenčního soudu, tak fakticky dává najevo, že by mohl následně uplatňovat nároky související s nesprávným úředním postupem soudu“. Podle dovolatele byly námitky žalovaného „nepochybně“ hodnoceny insolvenčním soudem s ohledem na dominantní výši jeho pohledávky a na „možný rozsah potenciálních následků“ plynoucích z jejich nezohlednění.

24. To, zda bylo prokázáno faktické zmaření prodeje bytu žalovaným, není podle názoru dovolatele rozhodné pro posouzení otázky, zda žalovaný vykonával věřitelská práva ve smyslu § 180 insolvenčního zákona; je to určující toliko pro stanovení výše částky, kterou má věřitel zaplatit do majetkové podstaty. Jde-li o posouzení otázky výkonu práv věřitele, pak je důležitý „dostatečně potenciálně možný následek určitého jednání“. Zkoumat faktický následek jednání věřitele, tj. zda se v důsledku jeho jednání zmenšilo uspokojení věřitelů nebo k tomuto uspokojení došlo později, by bylo dle názoru dovolatele značně obtížné, ne-li nemožné.

25. Žalovaný ve vyjádření k dovolání vyvrací jednotlivé dovolací námitky a navrhuje, aby Nejvyšší soud dovolání zamítl.

III.

Přípustnost dovolání

26. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (účinné od 1. 1. 2014 do 29. 9. 2017) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Srov. k tomu dále (ve vazbě na skutečnost, že insolvenční řízení bylo zahájeno před 1. lednem 2014) i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2014, sen. zn. [29 ICdo 33/2014](#), uveřejněné pod č. 92/2014 Sb. rozh obč.

27. Dovolání je přípustné podle § 237 o. s. ř., neboť napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí na vyřešení otázky, jaké jednání je výkonem práv spojených s nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona, jež nebyla v rozhodování odvolacího soudu dosud vyřešena.

IV.

Důvodnost dovolání

28. Dovolání je i důvodné.

29. I. K výkladu ustanovení § 178 a § 180 insolvenčního zákona a k pojmu „výkon práv spojených s nezjištěnou pohledávkou“ v obecné rovině:

S ohledem na den, kdy nabylo právní moci usnesení o zastavení řízení o určení pravosti pohledávky žalovaného, je - pro posouzení otázky porušení povinnosti žalovaného přihlásit pohledávku ve skutečné výši - rozhodné ustanovení § 178 insolvenčního zákona ve znění účinném do 31. 12. 2013,

tj. naposledy ve znění zákona č. 399/2012 Sb.

Podle § 178 insolvenčního zákona ve znění účinném do 31. 12. 2013, bude-li po přezkoumání postupem podle tohoto zákona přihlášená pohledávka zjištěna tak, že skutečná výše přihlášené pohledávky činí méně než 50 % přihlášené částky, k přihlášené pohledávce se nepřihlíží ani v rozsahu, ve kterém byla zjištěna. Věřiteli, který takovou pohledávku přihlásil, může insolvenční soud na návrh insolvenčního správce uložit, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, kterou určí se zřetelem ke všem okolnostem přihlášení a přezkoumání pohledávky, nejvýše však částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna; jde o incidenční spor.

30. Pro posouzení otázky možných sankcí za porušení tohoto pravidla je však - za situace, kdy bylo aplikované ustanovení novelizováno v průběhu řízení v projednávané věci dříve, než napadené rozhodnutí nabylo právní moci - rozhodná úprava § 178 insolvenčního zákona účinná od 1. 1. 2014, tj. ve znění zákona č. 294/2013 Sb.

Podle § 178 insolvenčního zákona ve znění účinném od 1. 1. 2014 (které již nedoznalo změn), bude-li po přezkoumání postupem podle tohoto zákona přihlášená pohledávka zjištěna tak, že skutečná výše přihlášené pohledávky činí méně než 50 % přihlášené částky, k přihlášené pohledávce se nepřihlíží ani v rozsahu, ve kterém byla zjištěna; to neplatí, záviselo-li rozhodnutí insolvenčního soudu o výši přihlášené pohledávky na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu. Věřiteli, který takovou pohledávku přihlásil, může insolvenční soud na návrh insolvenčního správce uložit, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, kterou určí se zřetelem ke všem okolnostem přihlášení a přezkoumání pohledávky, nejvýše však částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna; jde o incidenční spor (odstavec 1). Pro účely posouzení, zda jsou splněny podmínky uvedené v odstavci 1, se nepovažuje za přihlášenou ta část pohledávky, kterou vzal věřitel účinně zpět předtím, než nastal účinek, na základě kterého se podle tohoto zákona nepřihlíží k popřené části pohledávky (odstavec 2).

Z § 180 insolvenčního zákona (jehož znění nedoznalo od počátku účinnosti insolvenčního zákona žádných změn) se podává, že povinnost zaplatit částku podle § 178 nebo 179 nelze uložit věřiteli, který práva spojená s nezjištěnou pohledávkou v průběhu řízení nevykonával.

31. Jak plyne z důvodové zprávy k insolvenčnímu zákonu, účelem úpravy zakotvené v § 178 insolvenčního zákona je „předejít (na základě zkušeností s podobnými postupy v konkursním řízení podle stávajícího zákona) účelovým manipulacím s přihláškami za účelem posílení vlivu věřitelů na schůzi věřitelů a ve věřitelských orgánech. Ustanovení § 180 pak v této souvislosti nově upravuje možnost věřitele vzdát se do doby zjištění přihlášené pohledávky výkonu práv v insolvenčním řízení s ní spojených a tím předejít možným sankcím plynoucím ze zákona neodpovídajícího (a k tíži tohoto věřitele jdoucího) uplatnění pohledávky v insolvenčním řízení.“

32. Ustanovení § 178 insolvenčního zákona upravuje sankční postih dvojího druhu.

První sankce (podle věty první tohoto ustanovení) spočívá v tom, že činí-li zjištěná (skutečná) výše přihlášené pohledávky méně než 50 % přihlášené částky, k přihlášené pohledávce se nepřihlíží ani v rozsahu, ve kterém byla zjištěna (věřitel se nebude moci podílet v insolvenčním řízení na poměrném uspokojení přihlášené pohledávky ani v její zjištěné výši).

33. Druhá sankce (podle věty druhé) pak tkví v tom, že věřitel, který takovou pohledávku přihlásil, bude povinen (na základě rozhodnutí insolvenčního soudu) odvést ve prospěch majetkové podstaty nejvýše částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila její skutečný (zjištěný) rozsah. Této (druhé) sankci se věřitel může vyhnout tím, že v intencích § 180 insolvenčního zákona nebude (do konečného zjištění výše pohledávky) v insolvenčním řízení vykonávat práva spojená s (dosud) nezjištěnou pohledávkou; první sankci pak tím, že racionálně přistoupí k uplatnění svých nároků v insolvenčním řízení (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2013, sen. zn. [29 NSČR 53/2011](#), uveřejněné v časopise Soudní judikatura číslo 11, ročníku 2014, pod č. 135, jehož závěry Nejvyšší soud zformuloval na základě výsledků řízení vedeného před Ústavním soudem pod sp. zn. [Pl. ÚS 36/09](#),

popsaných v citovaném rozhodnutí).

34. Pojem „výkon práv spojených s pohledávkou“ užitý v § 180 insolvenčního zákona je značně obecný a v praxi činí určité interpretační potíže. Dobrat se jeho konkrétního obsahu tak, aby nedocházelo k nedůvodnému omezení míry participace věřitelů na insolvenčním řízení, je možné s využitím teleologického a systematického výkladu právní úpravy.

35. Z důvodové zprávy se podává, že účelem § 178 insolvenčního zákona je zamezit nepřipustnému ovlivňování insolvenčního řízení a manipulacím s ním věřiteli, jež do něj přihlásili účelově nadhodnocené pohledávky. Úmyslem zákonodárce zjevně nebylo sankčně postihovat věřitele, kteří do insolvenčního řízení přihlásili své sporné pohledávky v dobré víře, bez záměru zneužívat jejich výše. Prostřednictvím § 180 insolvenčního zákona jim proto dal možnost vyloučit uložení sankce zaplatit částku podle § 178 věty druhé insolvenčního zákona do majetkové podstaty tím, že se výkonu „práv spojených s nezjištěnou pohledávkou“ v insolvenčním řízení vzdají.

36. S ohledem na shora uvedené nemůže být výkonem práv spojených s nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona (jak správně uvádí dovolatel) podání věřitelského insolvenčního návrhu ani podání přihlášky pohledávky včetně dispozice s ní. Podáním insolvenčního návrhu, resp. přihlášením pohledávky, se teprve konstituuje postavení dané osoby coby insolvenčního věřitele (kdyby věřitelé s přihlášenými nezjištěnými pohledávkami vykonávali práva s nimi spojená ve smyslu citovaného ustanovení už jejich samotným přihlášením, § 180 insolvenčního zákona by nemohl být nikdy aplikován).

37. Výkonem práv spojených s nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona nejsou ani dispozice s přihláškou pohledávky, neboť:

a) výši přihlášené pohledávky může věřitel měnit jen do skončení přezkumného jednání, dokud pohledávka není zjištěna (viz § 192 odst. 4 insolvenčního zákona),

b) jde-li o zpětvzetí přihlášky pohledávky (jež je možné učinit kdykoli v průběhu insolvenčního řízení – viz § 184 insolvenčního zákona), ustanovení § 182 insolvenčního zákona výslovně předpokládá, že došlo-li k němu, sankci podle § 178 věty druhé insolvenčního zákona je věřiteli možné uložit jen v případě, že v insolvenčním řízení učinil úkon, který zhoršil nebo mohl zhoršit postavení jiného věřitele, nebo vyjde-li v průběhu insolvenčního řízení najevo, že tento věřitel nepřihlásil pohledávku v dobré víře (k tomu srov. závěry usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 1. 2010, sen. zn. [1 VSPH 771/2009](#), uveřejněného pod č. 136/2011 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2014, sen. zn. 29 NSČR 82/2012, uveřejněného v časopise Soudní judikatura číslo 1, ročníku 2015, pod č. 10).

38. Ani podání žaloby o určení pravosti, pořadí či výše přihlášené popřené pohledávky nelze samo o sobě chápat jako „výkon práv spojených s nezjištěnou pohledávkou“; jde o zákonem stanovený prostředek zjištění skutečné výše a pořadí popřené pohledávky, jenž je jedinou možností obrany věřitele proti účinkům popření jeho pohledávky (§ 198 odst. 1 věta třetí insolvenčního zákona).

39. Výkonem práv spojených s nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona naopak zásadně bude jakékoli jednání, jež ovlivňuje insolvenční řízení právě proto, že jde o jednání „z titulu“ přihlášeného věřitele (účastníka insolvenčního řízení).

40. Výkonem práv spojených s nezjištěnou pohledávkou tak může být např. popírání pohledávek jiných věřitelů věřitelem s nadhodnocenou pohledávkou (k níž se po zjištění její skutečné výše nebude přihlížet). Bude jím zpravidla i výkon práv takového věřitele ve věřitelských orgánech a výkon práv, jež mohou vést k posílení jeho vlivu ve věřitelských orgánech. Mezi tato jednání patří (jak přílehavě uvedl odvolací soud) zejména (aktivní) hlasování věřitele na schůzi věřitelů nebo (pasivní) účast věřitele na této schůzi, která se promítla do hlasování věřitelů, anebo činnost věřitele

ve věřitelském výboru či jako zástupce věřitelů.

41. Skutečnost, zda věřitel pohledávku přihlásil, případně s ní spojené právo vykonával v dobré víře, a jak závažné dopady na insolvenční řízení takový výkon práva měl, je pro posouzení, zda šlo o výkon práva spojený s touto nezjištěnou pohledávkou ve smyslu § 180 insolvenčního zákona, nerozhodná. Tyto skutečnosti soud vezme v úvahu až při určování výše částky, jež věřiteli uloží zaplatit do majetkové podstaty dlužníka, resp. jimi může ve výjimečných případech odůvodnit neuložení povinnosti podle § 178 věty druhé insolvenčního zákona.

42. II. K povaze jednání žalovaného v projednávané věci:

Předně je nutné uvést, že dovolací argumentace se z velké části míjí s obsahem odůvodnění napadeného rozhodnutí odvolacího soudu. Zdůrazňuje-li dovolatel neodůvodněnou a nepřiměřenou tvrdost výkladu učiněného odvolacím soudem vůči „zajištěným“ pohledávkám (v kontrastu k pohledávkám „nezajištěným“), přehlíží, že § 180 insolvenčního zákona dopadá jak na nezajištěné (§ 178 insolvenčního zákona), tak na zajištěné (§ 179 insolvenčního zákona) nezjištěné pohledávky. Jelikož žalovaný přihlásil do insolvenčního řízení nezajištěnou pohledávku, soudy obou stupňů se výkladem § 180 insolvenčního zákona ve vztahu k zajištěným pohledávkám přirozeně nezabývaly (aplikace § 179 insolvenčního zákona na projednávanou věc nepřicházela v úvahu).

43. Co lze chápat pod pojmem „výkon práv spojených s nezjištěnou pohledávkou“ ve smyslu § 180 insolvenčního zákona, vyložil Nejvyšší soud v obecné rovině shora.

44. Promítnuto do poměrů projednávané věci nelze než uzavřít, že žalovaný vykonával věřitelská práva spojená se svou přihlášenou (nezajištěnou) nezjištěnou pohledávkou.

45. Podle skutkových zjištění soudů obou stupňů, z nichž dovolací soud vychází (srov. § 241a odst. 6 o. s. ř.) a jež nelze v dovolacím řízení zpochybnit žádným způsobným dovolacím důvodem (srov. § 241a odst. 1 o. s. ř.), se žalovaný nezúčastnil přezkumného jednání ani schůze věřitelů, nepopřel žádnou z pohledávek ostatních věřitelů ani nehlasoval mimo schůzi věřitelů. Působnost věřitelského výboru vykonával v insolvenčním řízení insolvenční soud.

46. Za výkon práv vylučující možnost aplikace § 180 insolvenčního zákona je však nutné považovat přípis z 5. 10. 2010, jímž žalovaný vyjádřil svůj nesouhlas s provedeným oceněním zpeněžovaného bytu. V tomto podání se označuje za insolvenčního navrhovatele (jenž má v dané fázi řízení již jen postavení přihlášeného věřitele), pojí je tak se svou účastí v insolvenčním řízení (podává je coby přihlášený věřitel). Nelze pochybovat o tom, že se insolvenční soud uvedeným podáním v rámci dohledu nad průběhem insolvenčního řízení zabýval (musel zabývat) právě proto, že šlo o podání insolvenčního věřitele (účastníka insolvenčního řízení), nikoli třetí osoby na řízení nezúčastněné (na které insolvenční soud zásadně není povinen reagovat). Skutečnost, zda totožné podání se stejnými důsledky mohl podat jiný účastník insolvenčního řízení (dlužník, věřitel s pohledávkou za majetkovou podstatou, nebo s pohledávkou postavenou na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou), není pro posouzení projednávané věci rozhodná.

47. Jelikož právní posouzení věci co do řešení otázky, na které napadené rozhodnutí spočívá, není správné (dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř. byl uplatněn právem), Nejvyšší soud, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a odst. 2 věta první o. s. ř.).

48. V další fázi řízení odvolací soud při určování výše částky, již má žalovaný zaplatit do majetkové podstaty dlužníka, zohlední všechny okolnosti přihlášení a přezkoumání pohledávky v intencích výše uvedeného (případnou dobrou víru žalovaného, vliv výkonu práv spojených s nezjištěnou pohledávkou na insolvenční řízení aj.). Nepřehlédne ani to, že řízení o incidenční žalobě podle § 178

insolvenčního zákona je řízením, v němž z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (§ 153 odst. 2 o. s. ř.). Jelikož se způsob vypořádání vztahu týká jen žalovaného, nemůže soud překročit výši plnění požadovanou po žalovaném, může však žalobci přisoudit méně, aniž by o zbytku uplatněného nároku rozhodoval zamítavým výrokem (srov. v literatuře Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2009, § 153, s. 1034, část III.).